

6. PŘÍDAVNÁ JMÉNA-ADJEKTIVA

6. 1. Obecná charakteristika

Adjektiva jsou základním slovním druhem, který pojmenovává staticky pojaté příznaky substancí, syntakticky rozvíjí a sémanticky determinuje (tj. pojmově upřesňuje) substantivum a zpravidla obsahuje exponenty shody v rodě a čísle se substantivem.¹

Ve větě vyjadřují tedy především atribut substantiva. Tento atribut stává jako v češtině či němčině před ním, nebo za ním jako například v portugalštině, albánštině, francouzštině i v maďarštině.

V některých jazycích, například v čínštině či korejštině, syntakticky splývají ta adjektiva, která se vyskytují v predikátu, tedy se slovesy, v jiných, například některých slovanských jazycích se liší krátké formy od dlouhých, které jsou jasně odlišené i funkcí. Krátké tvary ve funkci predikátu označují momentální aktuální platnost, zatímco dlouhé tvary fungující v atributu i v predikátu (jsou tedy základní), označují pro adjektiva typickou vlastnost trvalou. Podobný syntaktický rozdíl v distribuci adjektiv lze najít i u slovinské distinkce mezi adjektivy, respektive jejich tvary určitými (v roli subjektu) a neurčitými (ve funkci predikátu); v atributu mohou státí oba typy.²

V řadě jazyků však slovní druh adjektiva nemusí téměř existovat, a takové jazyky (thajština, austronéské jazyky) pak typické „adjektivní“ pojmy vyjadřují v rámci kategorie slovesa. Pokud se vyskytne aspoň malá skupinka adjektiv, je přednostně vyhrazena pro pojmy typu dimenze, barvy, stáří a hodnocení. Většina adjektivních pojmů se pak vyjadřuje v rámci kategorie substantiva nebo verba, například v arabštině, kečua, bantuských jazycích apod. Řidčeji v takových jazycích, jako je ukrajinština a čeština, existují i adjektiva posesivní, označující vztah k individuální osobě. Relační adjektiva označují více méně prostý vztah k základovému substantivu (jsou to *desubstantiva*) a v řadě jazyků chybějí: strojní, stříbrný, solný, bratrův.³

Jak již bylo řečeno, adjektiva jsou názvy především vlastností substancí, popřípadě i vztahů a ve větě vyjadřují především atribut substantiva. Vlastnosti, které může adjektivum vyjádřit, mohou být statické a dynamické.

Statickými příznaky jsou vlastnosti (kvality a vztahy), jimiž se substance projevují jakožto prvky skutečnosti. Příznaky jsou jejich nedílnou součástí – oddělit je můžeme pouze abstraktní činností v myšlení. Při jazykové stylizaci reality nejsou statické příznaky (na rozdíl od příznaků dynamických) zařazovány časově a modálně. I když v rámci pojmenovací činnosti mohou některou

¹ (Zavadil, Čermák. 2010:173)

² (Čermák. 1994:153).

³ (Ibidem).

z těchto kategorií postihovat (*dnešní, včerejší, týdenní, roční* pojmenovávají časové vztahy⁴: *možný, nutný, žádoucí* ⁵atd. pojmenovávají vztahy modální), není jejich morfologické vyjádření závaznou součástí adjektiva. Příslušné kategorie jsou tu jen pojmenovány lexikálně, nikoli postiženy gramaticky.⁶

Adjektivum je tak syntakticky závislé na substantivu a vytváří se substantivem syntaktickou dvojici, v níž je řídicím členem substantivum a členem závislým přívlastkové adjektivum:⁷ *uma menina portuguesa* „portugalské děvče“ .

Funkci adjektiva může plnit také jiný slovní duh. Mluvíme tak o **kvaziadjektivech** a můžeme je najít v takových konstrukcích jako: *um livro assim, algum livro, esta menina*, apod.⁸

Adjektivum nemá vlastní význam rodu a čísla, ale disponuje formálními prostředky, tedy výrazovými exponenty, jimiž kongruenčně odráží rod a číslo řídicího substantiva. Adjektiva, která mají oba rody, jsou **adjektiva dvojvýchodná** (*adjetivos dicatalécticos*, nebo *adjetivos bigenéricos*). Adjektiva, která nemají exponenty pro vyjádření obou rodu, se nazývají **adjektiva jednovýchodná** (*adjetivos unigenéricos* nebo *monocatelécticos*). Jak jednovýchodná tak dvojvýchodná adjektiva vyjadřují kongruenci v čísle.⁹

Existují také adjektiva amorfní, která prostředky pro vyjádření v čísle nemají. Jsou to například helénismy: *isósceles* „rovnoramenný“, *tiroides* „štítný“.¹⁰

6.2. Morfematická struktura portugalských adjektiv

Portugalská adjektiva vykazují několik různých typů morfematických struktur, které jsou více či méně shodné s morfematickým systémem španělských adjektiv. ¹¹

Tetramorfní (čtyřčlennou) strukturu mají adjektiva dvojvýchodná, která mají dva tvary pro ženský rod (singulár a plurál) a dva tvary pro rod mužský (rovněž singulár y plurál). K těmto adjektivum patří adjektiva zakončená v mužském rodě na **-o, -e,-u, -ão** a **na souhlásku**: *bom, boa, bons, boas; trabalhador, trabalhadora, trabalhadores, trabalhadoras; grandote, grandota/grandotes, grandotas; cru, crua, crus, cruas; nu, nua, nus, nuas; europeu, europeia, europeus, europeias, catalão, catalã /catalães – catalãs*.

⁴ Odvozeno od časových adverbii: *dnes, včera* a substantiv: *rok, týden*.

⁵ Odvozeno od modálních sloves a perifrastických konstrukcí: *moci, chtít, žádat*, apod.

⁶ (Ibidem).

⁷ (Ibidem).

⁸ (Ibidem).

⁹ (Ibidem).

¹⁰ (Ibidem).

¹¹ (Zavadil, Čermák 2010:174)

Dimorfní adjektiva (dvoučlenná) jsou adjektiva jednovýchodná. Patří k nim následující adjektiva:

adjektiva zakončená na **-a**: *hipócrita* „hipokratický“, *homicida* „vražedný“, *indígena* „domorodý, Indiánský“, *asteca* – „aztécký“; *celta* „keltský“; *israelita* „izraelský“, *maia* „mayský“, *persa* „perský“, *agricola* „zemědělský“, *silvícola* „lesní“, *vinícola* „vinařský“;

adjektiva zakončená na **-e**: *árabe* „arabský“, *breve* „krátký“, *cafre* „kafrový“ (zastaralý název pro jihoafrické bantuské černochoy – Zambie), *doce* „sladký“, *humilde* „pokorný, skromný“, *terrestre* „zemní, zemský“, *torpe* „hanebný, hnusný, nestydatý, nečestný“, *triste* „smutný“;

adjektiva zakončená na **-ense, -ante, -inte, -ente**: *cearense* (Cearský – pocházející ze státu Ceará), *constante* „konstantní“, *crescente* „rostoucí“, *pedinte* „prosebný“;

adjektiva zakončená na **-l**: *cordial* „srdečný“, *infiel* „nevěrný“, *amável* „příjemný, laskavý“, *pueril* „dětský“, *ágil* „hbitý, mrštný“, *reinol* „královský“, *azul* „modrý“, *fácil* „snadný“, *difícil* „obtížný“;

adjektiva zakončená na **-ar, -or**: zde patří zejména komparativní adjektiva: *maior* „větší“, *menor* „menší“, *melhor* „lepší“, *pior* „horší“, *superior* „vyšší“, *inferior* „nižší“, „*posterior* „následný“, *ulterior* „poslední“, *exemplar* „příkladný“, *par* „sudý“, *ímpar* „lichý“, *multicor* „mnohobarevný“, *incolor* „bezbarvý“, *sansabor* „bez chuti“, *gerador* „produkující co“, *motor* „pohánějící“;

adjektiva paroxytonní, která končí na **-m**: *virgem* „panenský, neporušený, původní“, *ruim* „mizerný“, *comum* „obecný, společný“, *jovem* „mladý“;

některá adjektiva zakončená na **-u**: *hindu, zulu* (*Zululândia*) – jedno z dominantních etnik žijících v JAR (křesťané, zemědělci);

některá adjektiva zakončena na **-ês**: *cortês* „zdvořilý“, *descortês* „nezdvořilý“, *montês* „horský“, *pedrês* „mourovatý“;

některá adjektiva zakončena na **-z** *feliz* „šťastný“, *atroz* „strašný“.

Amorfní jsou některá adjektiva **paroxytonní, která končí na -s**: *reles* „mizerný, špatný, bezcenný“, *simples* „jednoduchý“. Amorfní strukturu mají také základní číslovky adjektivní povahy (s výjimkou stovek od 200-900): *cinco livros, sete páginas, trinta euros, mil habitantes*, tázací zájmena *que*, vymezovací zájmeno *cada*, apod¹².

6.3. Množné číslo adjektiv

Adjektiva mají stejné exponenty množného čísla jako substantiva, a ty se odvíjí od hláskové struktury nominální koncovky:

¹² (Zavadil, Čermák. 2010:176).

Adjektiva zakončená **na samohlásku** přijímají exponent **-s**: *bonito* → *bonitos*, *forte* → *fortes*, *hebreu* → *hebreus*.

Adjektiva zakončená na **-em,-im,-om,-um**, přijímají exponent plurálu: **-ens, ins,-ons,-uns**: *virgem* → *virgens*, *ruim* → *ruins*, *bom* → *bons*, *comum* → *comuns*.

Adjektiva zakončená na **-ão** přijímají exponent **-ãos** nebo **-ães**. *cristão* → *cristãos*, *alemão* → *alemão/os* *alemães*.

Adjektiva zakončená na **-al, -el,-ol,-ul** přijímají koncovku **-ais, -éis, -óis, -uis**: *sexual* → *sexuais*, *cruel* → *cruéis*, *azul* → *azuis*.

Adjektiva zakončená na **přízvučné -il** přijímají exponent plurálu **-is**: *civil* → *civis*, *senil* → *senis*.

Adjektiva zakončená na **nepřízvučné -il** přijímají exponent plurálu **-eis**: *dócil* „učení“ → *dóceis*, *fútil* „zbytečný“ → *fúteis*.

Adjektiva zakončená na jinou **souhlásku** přijímají exponent plurálu **es**: *particular* → *particulares*, *feliz* → *felizes*, *português* → *portugueses*.

Paroxytonní adjektiva zakončená na **-s** jsou amorfní.

Přídavná jména, která mění přízvučné [o] v mužském rodě na [ɔ] v ženském rodě, činí tak v obou rodech množného čísla. Přídavná jména s[o] v mužském i ženském rodě jednotného čísla mají toto [o] i v množném čísle.¹³

6.4. Přídavná jména složená

Přídavná jména složená ze dvou přídavných jmen se píše spojovací čárkou a to i podle nového pravopisu: *um dicionário português-checo*, *um dicionário checo-português*, *um cardigan castanho-escuro*.

Exponent ženského rodu a množného čísla přijímá většinou pouze druhá část složených přídavných jmen, kdežto první zůstává beze změny: *consultórios médico-cirúrgicos*, *institutos afro-asiáticos*, *letras anglo-germânicas*.

Výjimkou je tetramorfní kompozitum *surdo-mudo* „hluchoněmý“ a adjektiva vyjadřující druhy barev. Přídavné jméno *surdo-mudo* má v ženském rodě tvar *surda-muda* a v množném čísle *surdos-mudos/surdas-mudas*. Kompozita označující barvu zůstávají neměnná v případě, že jsou složena ze substantivního komponentu: *uniformes verde-oliva* „olivově zelené uniformy“, *saias azul-ferrete* „tyrkysově modré sukně“, *blusas vermelho-sanque* „sytě červené halenky“, *canários amarelo-ouro* „křiklavě žlutí kanárce“. Beze změny zůstávají také přídavná jména *cor-de-rosa*, *furta-cor* „měnivá/proměnlivá barva“. Barvy *cor de laranja* „oranžová“ a *cor de vinho* „vínově červená“, které se podle starého pravopisu spojovaly spojovací čarou, jsou podle nového pravopisu psány odděleně.

¹³ (Tláskal.2006:66)

6.5. Adjektiva označující národnost a zeměpisný původ

V portugalštině se tato adjektiva odvozují od toponym a nazývají se „*adjetivos pátrios*“. Z výrazových prostředků, které jsou v portugalštině k dispozici, se nejčastěji používá při derivaci exponentu **-ês, -ense, -ão, -ano**.¹⁴

Přídavná jména vztahující se k oblastem Portugalska:

toponymum	adjektivum m.	f.
Portugal	português	portuguesa
o Alentejo	alentejano	alentejana
o Algarve	algarvio	algarvia
a Beira	beirão	beiroa
o Douro	duriense	duriense
a Extremadura	estremenho	estremenha
o Minho	minhoto	minhota
o Ribatejo	ribatejano	ribatejana
os Trás-os-Montes	transmontano	transmontana

Přídavná jména vztahující se k zemím a státům Brazílie

toponymum	adjektivum m.	f.
O Brasil	brasileiro	brasileira
Acre	acreano	acreana
Alagoas	alagoano	alagoano
Amazonas	amazonense	amazonense
Bahia	baiano	baiana
Ceará	cearense	cearense
Espírito Santo	espírito-santense	espírito-santense
Goiás	goiano	goiano
Maranhão	maranhense	maranhense
Mato Grosso	matogrossense	matogrossense
Mato Grosso do Sul	matogrossense do sul	matogrossense do sul
Minas Gerais	mineiro	mineira
Pará	paraense	paraense
Paraíba	paraibano	paraibana
Paraná	paranense	paranense
Pernambuco	pernambucano	pernambucana
Piauí	piauiense	piauiense
Rio Grande do Norte	norte-riograndense (hovor. potiguar)	norte-riograndense
Rio Grande do Sul	sul-riograndense (hovor. gaúcho)	sul-riograndense
Rio de Janeiro	fluminense (hovor. carioca)	fluminense
Rondônia	rondoniano	rondoniana

¹⁴ (Cunha e Cintra:1999:250)

Santa Catarina	catarinense	catarinense
São Paulo	paulista	paulista
Sergipe	sergipano	sergipana

Přídavná jména vztahujícím se k africkým zemím

toponymum	adjektivum m.	f.
Angola	angolano	angolana
o Cabo-Verde	cabo-verdiano	cabo-verdiana
a Guiné-Bissau	guineense	guineense
Moçambique	moçambicano	moçambicana
São Tomé	são-tomeense/são tomense	são-tomeense/são tomense

**Goa a Macau mají adjektiva macaense a goês, goano, goense. Ostrovy os Açores a a Madeira mají adjektiva açoreano e madeirense.

Přídavná jména odvozená od důležitých zemí a krajů

toponymum	adjektivum m.	f.
países		
a Alemanha	alemão	alemã
a Áustria	austriaco	austriaca
os Balcãs	balcânico	balcânica
a Bélgica	belga	belga
o Canadá	canadense	canadense
o Ceilão	cingalês	cingalesa
(o) Chipre	cipriota/cíprio	cipriota/cípria
a China	chinês/chino	chinesa/china
Cuba	cubano	cubana
a Dinamarca	dinamarquês	dinamarquesa
o Egípcio	egípcio	egípcia
(a) Espanha	espanhol	espanhola
a Finlândia	finlandês	finlandesa
(a) França	francês	francesa
(a) Grã Bretanha	britânico	britânica
a Grécia	grego/helénico	grega/helénica
a Groenlândia	groenlandês	groenlandesa
(a) Inglaterra	inglês	inglesa
(o) Japão	japonês	japonesa
Israel	israelense, israelino, israelita	israelense, israelina, israelita
(a) Noruega	noruegês	norueguesa
(a) Nova Zelândia	neozelandês	neozelandesa
a Polónia	polaco, polonês	placa/polonesa
a Suécia	sueco	sueca
a Suíça	suíço	suíça
a República Checa	checo	checa
braz. Tchêca	tcheco	tcheca
a República Eslovaca	eslovaco	eslovaca
a Tunísia	tunesino/tunisino/tunisiano	tunesina/tunisina/tunisiana

O Vietnam, o Viet-name. O Vite-nam, o Vitnã	vientamita, vietnamiano	vietnamês,	vientamita, vietnamiana	vietnameses,
continente				
A América	americano		americana	
A Ásia	asiático		asiática	
A Austrália	australiano		australiana	
A Europa	européu		européia	
A Antártica	antártico		antártica	
África	africano		africana	

Kompozita, která jsou složena ze dvou zeměpisných komponentů, mají na místě prvního komponentu původně latinský kořen. Mezi nejčastější pak patří tyto kořeny: *anglo-inglês*, *austro=austríaco*, *euro=europeu*, *franco=francês*, *greco=grego*, *hispano=hispánico*, *espanhol*, *indo=indiano*, *italo=italiano*, *galaico=galego*, *lusu=lusitano*, *português*, *nipo=nipónico*, *japonês*, *sino=chinês*, *teuto=tetónico*, *alemão*. Výsledná kompozita mají tvary: *amizades anglo-americanas*, *império austro-húngaro*, *relações euro-africanas*, *falares franco-provençais*, *literatura luso-asiática*, *atlas italo-suíço*, *trovadores galaico-portugueses*, *glossário hispano-americano*, *guerra sino-japonesa*, *ginásio teuto-brasileiro*.

Přídavná jména odvozená názvů měst

město	adjektivum
Belo-Horizonte	belo-horizontino,-a
Berlim	berlinense
Braga	bracaense
Brasília	brasiliense
o Cairo (Káhira)	cairota
Coimbra	coimbrão, conimbricense, conimbrigense
Évora	eborense
Curitiba	curitibano,-a
Genebra	genebrino.-a
Havana	havanês,-a
Jerusalém	hierosolimita
Lisboa	lisboeta, lisbonense (hovor.alfacinha)
Londres	londrino,-a
Nova Iorque, Nova York	nova-iorquino,-a
Oxford	oxoniano,-a, oxfordiano,-a
Paris	parisiense
o Porto	portuense, (hovor. tripeiro)
Praga	praguense
o Rio de Janeiro	carioca
São Paulo	paulistano,-a

6.6. Zkracování přídavných jmen

Stojí-li adjektivum *santo* „svatý“ před jménem světce začínajícím na souhlásku, zkracuje se na *são*: *São Miguel* (Svatý Michal), *São Roque* (Svatý Roch), *São Tomé* (Svatý Princ). Existuje však také tvar *Santo Tomás*. Před jmény světic je tvar tohoto přídavného jména *Santa Clara* (sc.Klára).¹⁵

Také adjektivum *grande* „veliký“ ztrácí poslední slabiku v případech jako: *grão-duque* „velkovévoda“, *o grão-senhor* „velmož“, *grão-lama-Dalajlama*, *grão-mestre-velmistr*, *grão-vizir* „velkovezír“, a *Grã-Bretanha* „Velká Británie“ a *grã-cruz* „Velký kříž“.

6.7 Kategorie stupně

Tzv. kvalitativní adjektiva (viz níže) pojmenovávají měřitelné vlastnosti, jejich míra se dá srovnávat. To je ontologickým základem kategorie stupně, jehož princip spočívá ve srovnání míry dané vlastnosti s mírou vlastnosti jiné anebo s mírou téže vlastnosti i jiné substance. Existují tři stupně intenzity denotované vlastnosti: **pozitiv**, **komparativ** a **superlativ**. Pozitiv neudává žádnou relativní míru vlastnosti, pouze vlastnost pojmenovává (*um livro interessante*). Komparativ udává vyšší nebo nižší míru vlastnosti (*um livro mais interessante*). Superlativ udává nejvyšší nebo nejnižší míru vlastnosti (*o livro mais interessante*).¹⁶

Superlativ v portugalštině může být relativní a absolutní. **Relativní superlativem** se popisuje kvalita či vlastnost substance, přičemž se vychází se srovnání s jinými substancemi kontextově zapojenými do výpovědi (nejpilnější ze třídy). **Absolutní superlativ**, zvaný také **elativ**, udává vysokou míru vlastnosti a neimplikuje srovnání.

Z výrazového hlediska však kategorie stupně není ani kategorií čistě gramatickou, ani čistě lexikální. Pro vyjádření jednotlivých stupňů používá jak gramatické morfémy: členy, tak lexikální exponenty: *mais/menos*, tedy kvantifikátory, které se za jiných okolností chovají jako autosémantické lexémy fungující jako okolnostní určení míry. V kategorii stupně však tyto exponenty jsou zřetelně srovnávací.¹⁷

Konstrukce vyjadřující kategorii stupně je složena z **konstituentů** (nositele základního věcného významu, například *aluno estudioso*) a **auxiliantů** (satelitní morfémy vytvářející významové opozice: *člen, mais, menos*). Člen v těchto konstrukcích plní dvojí funkci: zatímco u pozitivu funguje jako premorfologický prostředek v rámci sémantického pole substantiva, které určuje na základě determinačních procesů, u komparativu a superlativu přistupuje k této funkci ještě jedna další:

¹⁵ (Hampl:1972:105).

¹⁶ (Zavadil, Čermák. 2010:180).

¹⁷ (Ibidem).

funkce rozlišení komparativu a superlativu. Tato adjektivní funkce je vlastní pouze členu, nikoli ostatním substitučním predeterminantům.¹⁸

Komparativ i superlativ u pravidelných adjektiv se tvoří analyticky. Je třeba mít na paměti, že českému *než* odpovídá portugalské „*do que*“.

pozitiv	komparativ	superlativ relativní
estudioso	mais/menos estudioso do que	o mais/o menos estudioso de

Některé komparativní konstrukce jsou dochovány v syntetické podobě a lze je fakultativně použít s „*do que*“ i „*que*“. Výsledky korpusového výzkumu ukazují, že je použití obou dvou velmi hojné

pozitiv	komparativ	Superlativ relativní	Superlativ absolutní
bom	melhor (que/do que)	o melhor	ótimo
mau	pior (que/do que)	o pior	péssimo
grande	maior (que/do que)	o maior	máximo
pequeno	menor (que/do que)	o menor	mínimo

Těchto syntetických komparativů se užívá běžně a odpovídají jim analytické tvary *mais bom*, *mais mau*, *mais grande*, *mais pequeno*, v lidovém mluveném jazyce často používané nebo ve významu hodný, zlobivý. Tvarů *maior* e *menor* se používá také v přeneseném významu: *zletilý a nezletilý* „*maior de idade*“ x „*menor de idade*“ a také ve významu *starší, mladší* (syn, dcera, sourozenec): a *minha filha menor* „*má mladší dcera*“, *o meu filho maior* „*můj starší syn*“. Svým původem jsou syntaktickými komparativy také adjektiva *anterior* „*dřívější*“, *posterior* „*pozdější*“, *ulterior* „*další*“, *interior* „*vnitřní*“, *exterior* „*vnější*“. Tyto tvary měly také svůj superlativ: *supremo/sumo*, *ínfimo*, *póstumos*, *último*.

Komparativ se v portugalské dělí na tři podtypy: ***nadřazenosti*** „de superioridade“, ***podřazenosti*** „de inferioridade“ a ***rovnosti*** „de igualdade“.

	KOMPARATIV		
nadřazenost	mais	estudioso	do que
podřazenost	menos e	studioso	que
rovnost	tão	estudioso	como (quanto)

6.7.1. Superlativ absolutní

Superlativní absolutní, nebo také ***elativ***, udává vysokou míru vlastnosti neimplikující srovnání. Základním výrazovým prostředkem superlativu absolutního syntetického je derivační

¹⁸ (ibidem).

alomorf **-íssim-** (*lindíssimo*). V omezenějším počtu případů se uplatňuje latinismus **-érrim** – *paupérrimo* „velmi chudý“. Superlativ absolutní se však může vyjádřit také kvantifikačně vlastnostními syntagmaty, tedy analyticky, neboli opisně: *muíto*, *extremamente*, *inensamente*, *grandemente*, *excessivamente*, *extraordinariamente*, *interessante*.¹⁹

Tvary superlativu absolutního jsou podmíněny hláskovou strukturou příslušných adjektivních lexémů a nelze je utvořit od všech kvalifikačních adjektiv, například od relační ani klasifikačních adjektiv, k nimž patří například vědecká terminologie.

Adjektiva končící na souhlásku přijímají superlativní exponent **-íssimo** aglutinačně hned za pozitivem v mužském rodě: *ágil* – *agilíssimo* „*hbitý*– *velmi hbitý*“.

Adjektiva končící na samohlásku přijímají superlativní exponent **-íssimo** ke slovnímu základu a exponent rodu se odsouvá na konec slova a je vždy rodově jednoznačný. Adjektivní tvar se stává vždy dvojvýhodným: *belo* „*krásný*“ – *belíssimo* „*překrásný*“, *triste* „*smutný*“ – *tristíssimo* „*velice smutný*“, *competente* „*kompetentní*“ – *competentíssimo* „*velmi kompetentní*“.

Adjektiva ukončená na **-vel** přijímají superlativní alomorfy **-bilísimo**, který nahrazuje adjektivní sufix **-vel**: *agradável*–*agradabilíssimo*, *amável* – *amabilíssimo*, *terrível* – *terribilíssimo*, *notável*–*notabilíssimo*.

Adjektiva ukončená na **-z** přijímají superlativní alomorfy **-císsimo** s tím, že **-z-** se mění na **-c-**: *capaz* „*schopný*“ – *capacíssimo* „*velmi schopný*“, *feliz* „*šťastný*“ – *felicíssimo* „*velmi šťastný*“.

Adjektiva ukončená na nazální samohlásky graficky zastoupenou **-m** přijímají alomorfy **-níssimo**: *comum* „*běžný*“ – *comuníssimo* „*naprosto běžný*“.

Adjektiva ukončená na **-ão** přijímají superlativní alomorfy **-aníssimo**: *pagão* „*pohanský*“ – *paganíssimo* „*příliš pohanský*“, *vão* „*marný*“ – *vaníssimo* „*velmi marný*“.

Adjektiva v superlativu absolutním mohou občas zachovávat latinský původní tvar.²⁰

pozitiv		superlativ absolutní	
amargo	hořký	amaríssimo	velmi hořký
amigo	přátelský	amicíssimo	velmi přátelský
antigo	starobylý	antiquíssimo	velmi starobylý
cruel	krutý	crudelíssimo	velmi krutý
doce	sladký	dulcíssimo	velmi sladký
fiel	věrný	fidelíssimo	velmi věrný
frio	studený, chladný	frigidíssimo	velmi studený
geral	obecný	generalíssimo	velmi obecný
magnífico	úžasný, skvělý	magnificentíssimo	velmi okázalý
nobre	šlechtěný	nobilíssimo	velmi šlechtěný
pessoal	osobní	personalíssimo	velmi osobní
sábio	moudrý	sapientíssimo	velmi moudrý
simples	jednoduchý, prostý	simplicíssimo/simplíssimo	Velmi prostý

¹⁹ (Cunha, Cintra 1999:258).

²⁰ (Cunha, Cintra, 1999:259).

Také superlativní exponenty *-imo* a *-rimo* jsou původně latinské. Kromě tvarů „*facilimo*“, „*dificilimo*“ a „*paupérrimo*“, které se používají ve formálním jazyce, však existují také tvary lidové. *Humilde* „skromný, pokorný“ má tedy dva tvary: formální *humilimo* nebo lidový *humildíssimo*. *Magro* „hubený“ má také tvar formální *macérrimo* a lidový *magríssimo*. *Negro* má spisovný tvar *nigérrimo* a lidový tvar *negríssimo*, *pobre* má tvar *paupérrimo* (spisovně) a také *pobríssimo* (lidově).

U adjektiv *necessário* a *sério*, či jiných podobných, se dnes používá tvar s jedním *-i-*, tedy *seriíssimo* a *necessariíssimo* nahradily tvary: *seríssimo* a *necessaríssimo*.

Význam absolutního superlativu je možné vyjádřit také slovtvorně některými předponami, neboli pseudoprefixy: *arqui*, *extra*, *super*, *ultra*: *hipersensível*, *extrafino*, *ultrarrápido*, etc.

6.8. Významová klasifikace adjektiv

Podle významu můžeme portugalská adjektiva rozdělit na **kvalitativní** a **relační**. Zatímco adjektiva kvalitativní (v portugalské „*modificadores*“ nebo „*qualificativos*“)²¹ pojmenovávají vlastnost vyplývající z bezprostředního poznání samého jevu, z usuzování o něm, z jeho hodnocení, ze subjektivního postoje k němu, adjektiva relační (v portugalské „*relacionais*“) pojmenovávají vlastnost vyplývající ze vztahu k mimojazykové realitě. Na rozdíl od kvalitativních adjektiv, ta relační nemají různou intenzitu, nedají se stupňovat a ani se nespojují s měrovými adverbii, nedají se tedy kvantifikovat. Jejich slovtvorná operabilita je daleko omezenější a nelze je zapojit například do emfatických konstrukcí.²² *Que música tão harmónica! *Que música tão sinfónica!*

Kvalitativní adjektiva lze stupňovat (*fácil*, *mais fácil*, *o mais fácil*), lze od něj tvořit tvary superlativu absolutního (*riquíssimo*), mohou vytvářet antonymické páry (*bonito* - *feio*, *fácil* - *difícil*), lze od nich odvozovat jiná adjektiva s modifikovaným významem (afektivním, intenzivním i záporným): *prudente-imprudente*, *grande-grandote*, lze od nich odvozovat deadjektivní substantiva abstraktního významu (*rápido- rapidez*), deadjektivní adverbia: (*fácil* – *facilmente*), deadjektivní stavová slovesa: (*doente* – *adoecer*). Mohou se také pojit s měrovými adverbii (*muito cruel*, *bastante raro*, *um bocado caro*, *demasiado caro*).²³ To u relačních adjektiv možné není.

Podle pojetí pojmenovávaných kvalit, s nímž souvisejí i gramatické a slovtvorné možnosti kvalitativních adjektiv, je dělíme na **kvalifikační** a **relačně kvalifikační**.²⁴ **Kvalifikační adjektiva** pojmenovávají příznak substance bezprostředně, nevztahově (*puro*, *pequeno*, *grande*, *vermelho*, *verde*, *atd*). **Relačně kvalitativní** jsou zejména adjektiva odvozená, jejich slovtvorná forma odkazuje

²¹ (Mateus et al. 2003:377-378)

²² (Zavadil, Čermák. 2010:177-178).

²³ (Ibidem).

²⁴ (Ibidem).

k fundujícímu slovu: to znamená, že jejich význam obsahuje vztah k jevu pojmenovanému fundujícím slovem. Míra intenzity vlastnosti může být různá a ne vždy se mohou stupňovat.

proto je lze stupňovat. Sem patří denominální adjektiva jako *engraçado* „veselý, půvabný“, *valioso* „hodnotný“, *atrevido* „odvážný“, *interessante* „zajímavý“, *gigantesco* „obrovitý“, *monumental* „monumentální“.²⁵

Kvalitativní adjektiva se dále mohou dělit podle kritéria objektivnosti na **kvalitativní adjektiva deskriptivní** (popisující objektivně a absolutně: *preto, branco*) nebo **hodnotící** (hodnotí: *bom, mau*, atd).²⁶

Adjektiva relační jsou vždy odvozená od pojmenování jevů, které uvádějí do vztahu s příslušnou substancí. Podle způsobu vyjádření se dělí na **klasifikačně relační** a **obecně relační**. Ta klasifikačně relační se vždy odvozují od pojmenování jevů, které uvádějí do vztahu s příslušnou substancí a mohou být desubstantivní (*marino, semanal, escolar, europeu, espanhola, beiroa, mediterrâneo, lisboeta*), deverbativní (*portátil, itinerrogativo, corador, correspondente*), a deadverbiální (*anterior, próximo, longínguo, dianteiro*).²⁷ Portugalština nemá vždy k dispozici relační adjektiva, a pokud existují, pak jsou často převzata z latiny: (*cavalo – equestre, cidade – urbano, coração – cardíaco, irmão – fraternal, rio – fluvial*). Mluvený jazyk dává přednost předložkové vazbě se substantivem (*produtos de leite, chave de ferro, anel de ouro, doenças do coração*).

Adjektiva obecně relační vyjadřují vysoký stupeň vztahové obecnosti. Nepojmenovávají jen vlastnosti vztahující se k substancí, nýbrž i vztah sám v zobecněné podobě, a to jako vlastnost substance. Pro svůj relační charakter se nemohou stupňovat a ani jinak intenzifikovat, stejně jako u některých klasifikačních relačních adjektiv. Oproti nim však nebývají odvozená. Jejich obecně relační význam spoluurčuje kontext: *certo, determinado, distinto, diverso, junto, mero, novo, próprio, semelhante, simples, só, único, vario, último, puro, outro, parecido*. V portugalštině tato obecně relační adjektiva bývají dále rozdělena podle kritéria modifikace významu či intenzity, negace či presupozice a kritéria modálního či časově-vidového na modifikačně-intenzivní (kvantitativní) adjektiva *mero* „pouhý“, *pleno* „plný“, *único* „jediný“ *principal* „hlavní“, negativní a presupoziční adjektiva *falso* „falešný, nepravdivý“, *suposto* „předpokládaný“ a adjektiva modální a časově vidová: *possível* „možný“, *provável* „pravděpodobný“, *frequente* „častý“.

6.9. Problematika postavení přídavného jména

²⁵ (Ibidem).

²⁶ (Ibidem).

²⁷ (Ibidem).

Přídavné jméno může stát v portugalštině před podstatným jménem nebo za ním. Postavení přídavných jmen záleží hned na několika faktorech: na faktoru fonologickém, syntaktickém a významovém. V některých případech se význam adjektiva mění podle pozice.

Několik přídavných jmen mění význam podle toho, stojí-li před ním nebo za ním:

adjektivum	význam v antepozici	význam v postpozici
antigo	bývalý (<i>antigo presidente</i>)	starožitný (<i>uma cadeira antiga</i>)
caro	milý, drahý (<i>Caro João</i>)	drahý (cenově) (<i>calças caras</i>)
franco	upřímný (<i>francas palavras</i>)	volný (<i>zona franca</i>)
grande	velký, slavný (<i>grande homem</i>)	velký (<i>casa grande</i>)
leve	bezvýznamný (<i>leve pressentimento</i>)	lehký (<i>comida leve</i>)
maior	největší (<i>o maior problema</i>)	nejstarší (<i>o meu irmão maior</i>)
menor	(nej)menší (<i>a menor causa</i>)	(nej)mladší (<i>a minha irmã menor</i>)
novo	nový-další v pořadí (<i>um novo carro</i>)	nový-nepoužitý (<i>um carro novo</i>)
próprio	vlastní (<i>em próprias palavras</i>)	vhodný (<i>palavras próprias</i>)
puro	pouhý, čirý, ryzí (<i>puro ouro</i>)	čistý (<i>ar puro</i>)
simples	pouhý (<i>uma simples observação</i>)	prostý, prostoduchý (<i>um homem simples</i>)
verdadeiro	pravý (<i>verdadeiro caráter</i>)	opravdový (<i>um amigo verdadeiro</i>)

Mimo významový posun adjektiva, který je možný u kvalitativních přídavných jmen, zde hraje také velkou roli faktor fonetický. Z posledního výzkumu²⁸ vyplývá, že postavení přídavných jmen se odvíjí od počtu slabik adjektiva. Mnohdy se kladou jednoslabičná adjektiva před substantiva: *bom dia, má hora*, apod. J. Bud'a zjistil, že se některá dvouslabičná adjektiva (například „grande“ a „fácil“) kladou před podstatné jméno z toho důvodu, aby se v postpozici nesetkaly dvě přízvučné slabiky: **fácil execução/nikoli execução fácil; trémulo pé/pé trémulo; íntima comoção/comoção íntima; sã razão/nikoli razão sã; almas vãs/nikoli vãs almas**, apod.

Kromě toho hraje důležitou roli počet použitých adjektiv v syntagmatu. Je-li podstatné jméno doprovázeno jedním relačním a jedním kvalitativním přídavným jménem, pak je relační adjektivum vždy v postpozici a kvalifikační adjektivum v antepozici či v postpozici:

deselegante carro **amarelo**
carro **amarelo** *deselegante*.

vulnerável povo **indígena**
povo **indígena** *vulnerável*

Je-li substantivum v okolí dvou kvalitativních přídavných jmen v souřadném vztahu, pak mohou být tato adjektiva asyndeticky spojena s podstatným jménem tzv. symetricky (*jovem mulher magra*), anebo asymetricky, kdy jsou spojena syndeticky, tzn., vyžadují použití souřadné spojky aditivní:

Symetrické spojení:

²⁸ Diplomová práce Jana Budi: Sobre a posição do adjetivo no sintagma nominal. 2013.

jovem mulher magra
magra mulher jovem

Asymetrické spojení:

mulher magra e jovem
magra e jovem mulher

Dalším faktorem, který je důležitý při kolokaci adjektiva, je subjektivita. Pokud mluvčí má potřebu vyzdvihnout kvalitu substance, pak volí antepozici. Mluvčí tak expresivně může vyjádřit intenzitu svého vnímání, a to především hodnotícími adjektivy, jako je: *enorme, eminente, expressivo, longo, atd.: uma longa viagem, um excelente dicionário, numerosos casos*, apod.

Přídavná jména vyjadřující charakteristickou, inherentní vlastnost, se kladou také před substantivum: V této antepozici však adjektivum ztrácí svou restriktivní hodnotu a získává hodnotu apoziční, doplňkovou: *a branca neve* „*bílý sníh*“, *o doce mel* „*sladký med*“, *o frio inverno* „*studená zima*“.

Mimo již zmíněné konstrukce je třeba zmínit také ustálená spojení typu: *dia útil* „*všední den*“, *estado civil* „*občanský stav*“, *idade média* „*středověk*“, *má lingua* „*zlý jazyk*“, *má fé* „*nevíra, špatná víra*“, *maus tratos* „*špatné jednání*“, *coisa ruim* „*příšerná věc*“, *gente ruim* „*příšerní lidé*“, *ruim fama* „*příšerná pověst*“, *ruim sorte*.

Podle korpusového výzkumu ²⁹ patří k nejčastěji anteponovaným kvalitativním obecným a relačním adjektivům následující: *velho* (*velhos tempos, velhos amigos*), *grande* (*grandes olhos, grande silêncio*), *novo* (*nova vida, novo mundo, novo dia*), *alto* (*alta noite, altas horas, alta sociedade*), *pequeno* (*pequenas coisas, pequena mesa*), *pobre* (*pobre diabo, pobre alma, pobre coitado*), *forte* (*forte cheiro, forte impressão, forte dor*), *longo* (*longo tempo, longa viagem, longa conversa*), *baixo* (*baixo preço, baixo ventre*), *mau* (*maus humor, má vontade, mau gosto*), *antigo* (*antigo companheiro, antigo colega, antiga namorada*), *estranho* (*estranha sensação, estranha morte*), *triste* (*triste fim, triste figura, triste notícia*), *vivo* (*viva força*), *verde* (*verdes anos*), *belo* (*belo dia, belos olhos*), *simples* (*simples facto, simples palavra, simples razão*), *feliz* (*feliz aniversário, feliz marido*), *enorme* (*enorme esforço*), *fino* (*fina força, fino trato, fino sabor*), *verdadeiro* (*verdadeiro amor, verdadeira paixão*), *livre* (*livre vontade, livre arbítrio*), *leve* (*leve sorriso, leve rubor*), *sério* (*sérios problemas*), *natural* (*natural confusão*), *rápido* (*rápidos olhares, rápida visão*), *raro* (*raras vezes, raras pessoas*), *duro* (*duras penas, dura existência*), *profundo* (*profundo suspiro*), *puro* (*pura perda, puro engano*), *louco* (*louca vontade*), *curto* (*curto silêncio, curto prazo, curta distância*), *fresco* (*frescas datas*), *pálido* (*pálidos raios*), *lindo* (*lindos olhos, lindo dia, lindo cabelo*), *doce* (*doce paz, doce nome, doce ilusão*), *firme* (*firme resolução*), *justo*

²⁹ (Ibidem).

justo direito), terrível (terrível ameaça), nobre (nobre senhor), suave (suave melancolia).

K relačním adjektivům, která jsou nejčastěji postponována v portugalské a brazilské próze, patří: *descalço, morto, elétrico, material, semanal, verde, azul, vermelho, cinzento, amarelo*. K těm nejčastějším, které vyjadřují intenzitu a jsou fakultativně anteponována či postponována, patří: *principal, diverso, enorm, diferente, inteiro*. Antepionována jsou nejčastěji: *mero, pleno, único, próprio*. Co se týče ostatních adjektiv (jak negativních-kontekturních tak modálních) pak jsou nejčastěji anteponována adjektiva: *verdadeiro, provável, raro, frequente, súbito*, méně pak *presumível* nebo *suposto*. V postpozici se nejčastěji nachází *presente, falso, fulminante, permanente*.

6.10 Příslovečná funkce adverbia

Adjektiva občas syntakticky splývají v predikátu s adverbii. Mohou být použita ve významu podstatných jmen i příslovcí. Jsou pak tvaru mužské *rodu* jednotného čísla: *falar baixo/alto* „mluvit potichu/hlasitě“, *resultar positivo* „skončit pozitivně“, apod.

Slovní zásoba

adjektivum	adjetivo
adjektivum dvojvýchodné	adjetivo biforme
adjektivum jednovýchodné	adjetivo uniforme
tetramorfnní (čtyřčlenná) struktura	estrutura tetramorfológica
dimorfnní (dvoučlenná) struktura	estrutura bimorfológica
adjektiva označující národnost a zeměpisný původ	adjetivos pátrios
komparativ	comparativo
komparativ nadřazenosti	comparativo de superioridade
komparativ podřazenosti	comparativo de inferioridade
komparativ rovnosti	comparativo de igualdade
superlativ	superlativo
relativní superlativ	superlativo relativo
absolutní superlativ	superlativo absoluto
absolutní superlativ syntetický	superlativo absoluto sintético
absolutní superlativ analytický	superlativo absoluto analítico
adjektivum kvalitativní	adjetivo modificador, qualificativo
adjektivum relační	adjetivo relacional

Cvičení

1. Označte, která adjektiva jsou dvojnáchodná a která jednáchodná. U dvojnáchodných adjektiv napište ženský rod:

bonito, alemão, beirão, anterior, comum, loquaz, cristão, montês, cru, só, cortês, europeu, português, pedrês, espanhol, andaluz, canadense, azul, trabalhador, bom, mau, simples, burguês, tricolor, camponês, exterior, falador, pior, notável, judeu, ateu, ruim, espertalhão, charlatão, reles, capaz, brincalhão, parvo, são.

2. Nahrad'te předložkové konstrukce relačnými adjektivy:

uma vontade *de ferro*, um programa *de televisão*, a religião *de Cristo*, o frio *do inverno*, a poluição *da atmosfera*, a indústria *de automóveis*, uma cidade *de província*, os raios *do Sol*, a luz *da Lua*, um período *de estágio*, a fase *de início*, uma companhia *de petróleo*, um trabalho *de rotina*, campanhas *de publicidade*, o tecido *dos pulmões*, fogos *de artifício*, uma viagem *de Outono*, o palácio *do rei*, a rebeldia *dos jovens*, a audiência *do Papa*, uma melhoria *de salário*, o azul *do céu*, o amor *da mãe*, os fregueses *de hábito*, uma doença *do coração*.

3. Vytvořte množné číslo od následujících adjektiv:

senil, trabalhador, cortês, verde-oliva, médico-cirúrgico, surdo-mudo, azul, cristão, alemão, comum.

4. Vytvořte toponymní adjektivum v mužském rodě od od následujících zeměpisných názvů: Suíça, Portugal, o Brasil, República Checa, Canadá, Europa, África, São Tomé e Príncipe, Angola, Macau, a Madeira, os Açores.

5. Vytvořte komparativ od následujících adjektiv: bom, mau, grande, pequeno, interessante.

6. Vytvořte superlativ relativní a pak absolutní od adjektiv: bom, mau, grande, pequeno, estudioso.

7. Vytvořte elativ od adjektiv: amável, fácil, pobre, cruel, doce, diel, frio, nobre, sábio, célebre.